

Podborský, Vladimír; Opravil, Emil

Zpráva o záchraňovacím výzkumu horákovské osady v Bulharech (okr. Břeclav)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1962, vol. 11, iss. E7, pp. 87-92

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110230>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Nálezový materiál je označen inv. čísly katedry prehistorie filosofické fakulty UJEP, je však nyní již uložen v Museu Pohansko v Břeclavi.

Inventář hrobu představují keramické tvary příznačné pro vyspělou fázi moravské únětické kultury. To platí zejména pro nerekonstruovatelnou mísu č. 1 se zlábkem pod okrajem, pro drobný koflíček (viz též podobné tvary z Bučovska; M. Chleborád, *Pravěk* 1928, tab. V:6, 23) a též pro jednoduchou mísu č. 3, která však pro svůj jednoduchý tvar nemůže být spolehlivým určovacím prvkem. Poněkud neobvyklý je hrubší hrnek č. 2, který má několik vzdálenějších analogií (viz např. G. Neumann, *PZ* XX, 1929, 117, tab. XI:24), přesnou obdobu však asi nemá; keramický typ únětického hrnku je ovšem tvarem velmi variabilním a z toho hlediska je nutno posuzovati též naši nádobku.

V. Podborský

Могила унетичкой культуры из Старой Бржецлави. При археологическом исследовании в положении „На Зволениц“ в городе Стара Бржецлав (юго-западная Моравия) в 1961 г. была открыта могила унетичкой культуры. В могильной яме (дл. 2,35 м, шир. 1,35 м, глуб. 0,80 м), ориентированной в направлении северо-восток—юго-запад, находились всего 4 сосуда, скелет был совсем поглощенный. Могила принадлежит развитой фазе моравской унетичкой культуры. Могильник унетичкой культуры был открыт в месте исследования уже раньше. (Рис. 4.)

Ein Grab der Ünéticer Kultur aus Stará Břeclav. Durch die Sondageforschung in der Flur „Na Zvolenec“ in Stará Břeclav (Alt-Lundenburg) im Jahre 1961 wurde ein Skeletgrab der Ünéticer Kultur aufgefunden. In der Grabgrube (L. 2,35 M., Br. 1,05 M., T. 0,80 M.), welche in der Richtung NO — SW orientiert wurde, lagen insgesamt 4 Tongefäße; das Skelett wurde ganz verdaut. Das Grab können wir der blühenden Phase der mährischen Ünéticer Kultur zuschreiben. Das Gräberfeld dieser Kultur wurde in diesen Plätzen schon früher aufgefangen. (Abb. 4.)

Zpráva o zachraňovacím výzkumu horákovské osady v Bulharech (okr. Břeclav)

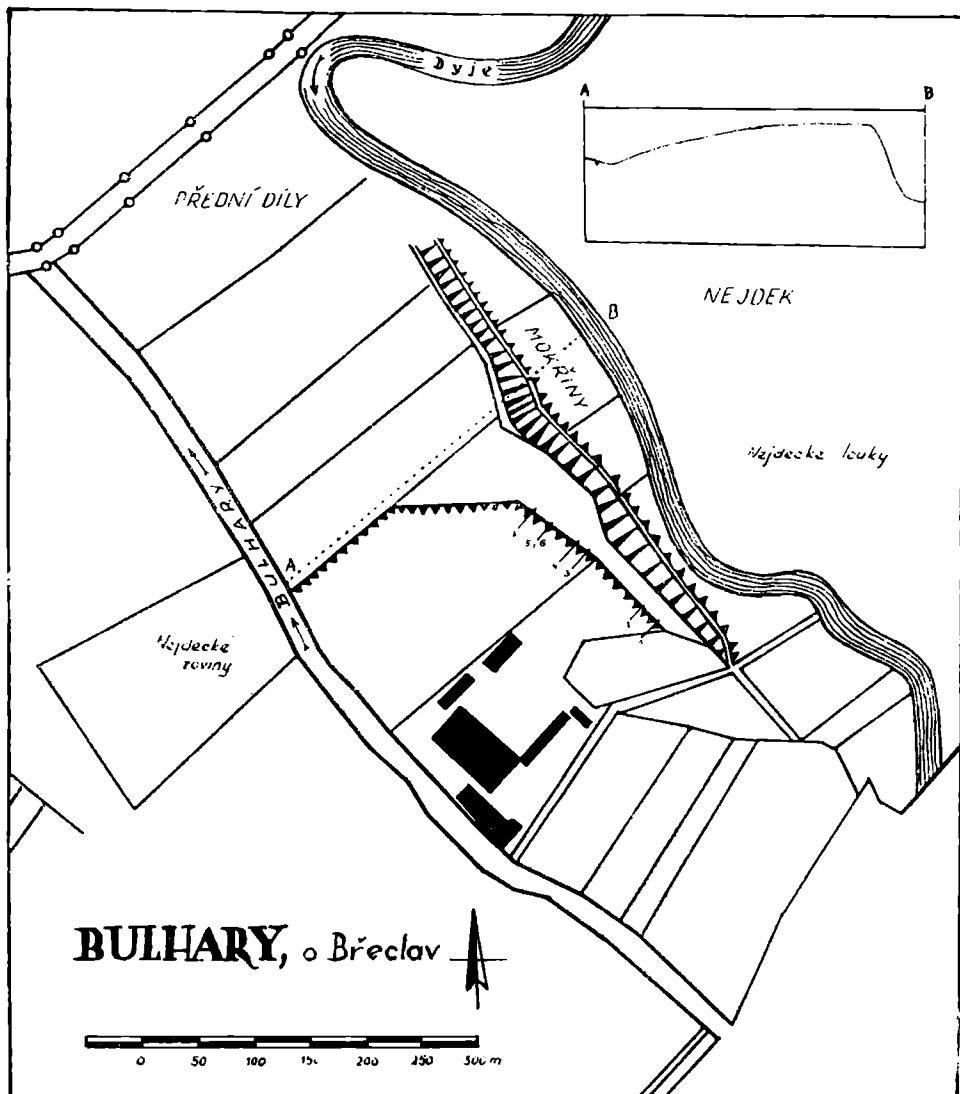
V rámci systematického průzkumu jihomoravských halštatských sídlišť provedli pracovníci katedry prehistorie UJEP za vedení V. Podborského v létě 1960 zachraňovací výzkum na halštatském sídlišti u Bulhar, kde ve zrušené cihelně byly v minulých letech již učiněny náhodně sídlištní nálezy horákovské kultury. Nově na tuto lokalitu upozornil R. M. Pernička.

Horákovská osada u Bulhar se nachází na terase nad pravým břehem řeky Dyje na svahu, který je skloněn směrem k silnici Lednice—Bulhary, tj. k jihozápadu (obr. 5). Bylo tu na opuštěném profilu zachyceno celkem 7 sídelních objektů, z nichž 4 byly halštatské (č. 3, 5, 6, 7; srov. obr. 6).

Nejzávažnější poznatky poskytl objekt č. 3 a 5. Objekt č. 3 měl oválný tvar (délka 3,90 m) a vedle fáze horákovské (vrstva A₂) byla tu ve vzájemné superpozici zachycena i fáze starohalštatská (vrstva A₁), reprezentovaná keramikou velaticko-podolského typu, při čemž vlastní podolský stupeň zde zastoupen nebyl. Obj. č. 3 byl částečně převrstven mladohradištním polozemnicovým obydlím čtvercového půdorysu (4,5×4,5 m) se zbytkem kamenného krhu ve východním rohu (obr. 6). Na rozhraní halštatské (A₂) a slovanské (B) vrstvy byla zachycena dislokovaná lidská kostra neurčitého stáří. — Objekt č. 5 představuje typickou zemnicovou chatu horákovské kultury. Měla původně nepravidelně oválný tvar (délka 6 m) a byla zahlobena 1,75 m do podloží (tj. 2,35 m od dnešního povrchu); svrchní část chaty nesla pravděpodobně kilová konstrukce. Svou typickou popelovitou výplní i se zbytky mazaniceové pece připomíná tento objekt některé voiké zemnice z Těšetic u Znojma (srov. *Alt* XI, 1959, 174 ad.). Zdá se, že objekt č. 6 (zásobnicová jáma s vypálenými stěnami), nacházející se v těsné blízkosti č. 5, tvořil s tímto jednu sídlištní jednotku. — Objekt č. 4 je menší zahlobená jáma (obr. 6), jejíž nálezové souvislosti nemohly být podrobněji sledovány.

Datování halštatských objektů u Bulhar umožňuje již sama hojná keramika, nepřihlížeme-li k nedostatku průkazným železným a kostěným předmětům. Vlastní halštatskou fázi reprezentuje keramika horizontu A₂ objektu č. 3 a zejména pestrý materiál z výplně objektu č. 5 (obr. 7); jsou tu zastoupeny všechny hlavní keramické typy sídlištní horákovské kultury, a to její vrcholné fáze. Horizont pozdně halštatský tu zachycen nebyl. Podle předběžného třídění horákovské kultury lze její střední fázi rámcově datovat stupněm Ha C₂—Ha D₁, tj. do 7. a 6. století před n. l. — K podrobnějšímu zhodnocení nálezů se autor hodlá vrátit v monografii věnované jihomoravským halštatským sídlišťm.

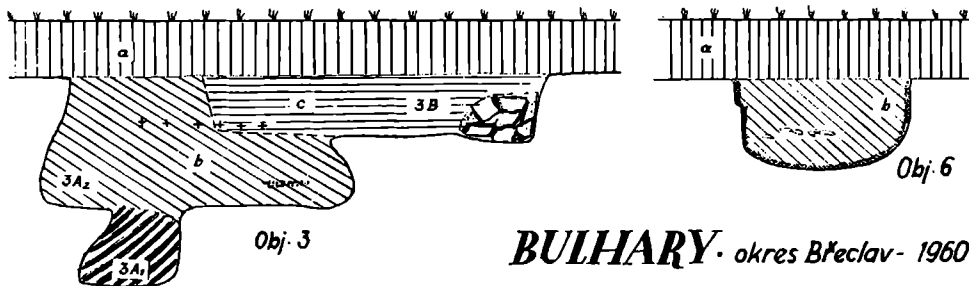
V. Podborský

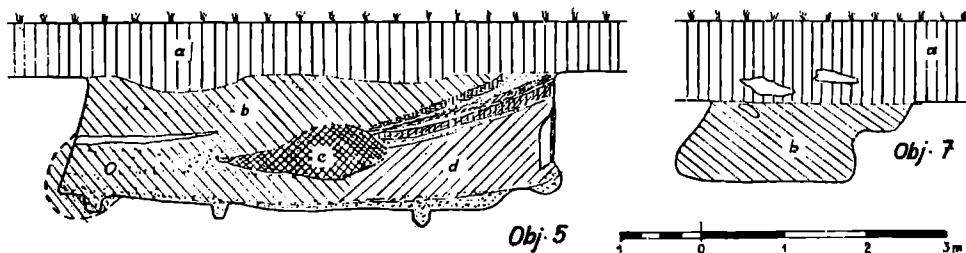
Obr. 5. Bulhary (okr. Břeclav). Situační plán lokality s halštatskými sídelními objekty. A—B — řez terémem napříč lokality v dvojnásobném převýšení. (Kresba Šik—Havelka.)

Archeologický výzkum v Bulharech poskytl mimo jiné značně bohatý uhlíkový materiál, který si zaslouží podrobnějšího zveřejnění. Co do rozsahu nelze sice srovnávat lokalitu Bulhary z Těšelicemi u Znojma, ale přesto se tu otevírá možnost částečného poznání vegetačních poměrů halštatu na území dolního toku Dyje, v oblasti lužních lesů. Bylo analysováno celkem 412 zlomků uhlíků, které pocházejí ze 17 druhů dřevin. Nálezy semen a dřeva nezuhelnatělá v Bulharech zjištěna nebyla. Lokalita se nachází na svahu nevysokého sprášového pahorku v aluvii řeky Dyje. Podél řeky se táhne pruh lužního lesa, dále od řeky jsou pole a louky.

K analýze byly předloženy tyto vzorky uhlíků: z vrstvy A₁, A₂ z obj. 3, z kamenného krbu obj. 3, z různých vrstev a z výhrabu pece z obj. 5 (v tomto objektu při dně byl též nalezen stěp s otisky čepelí listů trav — obilovin?) a z objektu 6. Veškerý materiál, výjimečně uhlíky z krbu v obj. 3, pochází z doby halštatské. Krb v obj. 3 je datován do mladšího období slovanského.

BULHARY · okres Břeclav - 1960

a ornice

b popelovitý zásyp

c hnědá výplň

d luhý lmaný zásyp

e pec

.... úroveň lidského pohřbu

 slovanský krb

 uhlíky

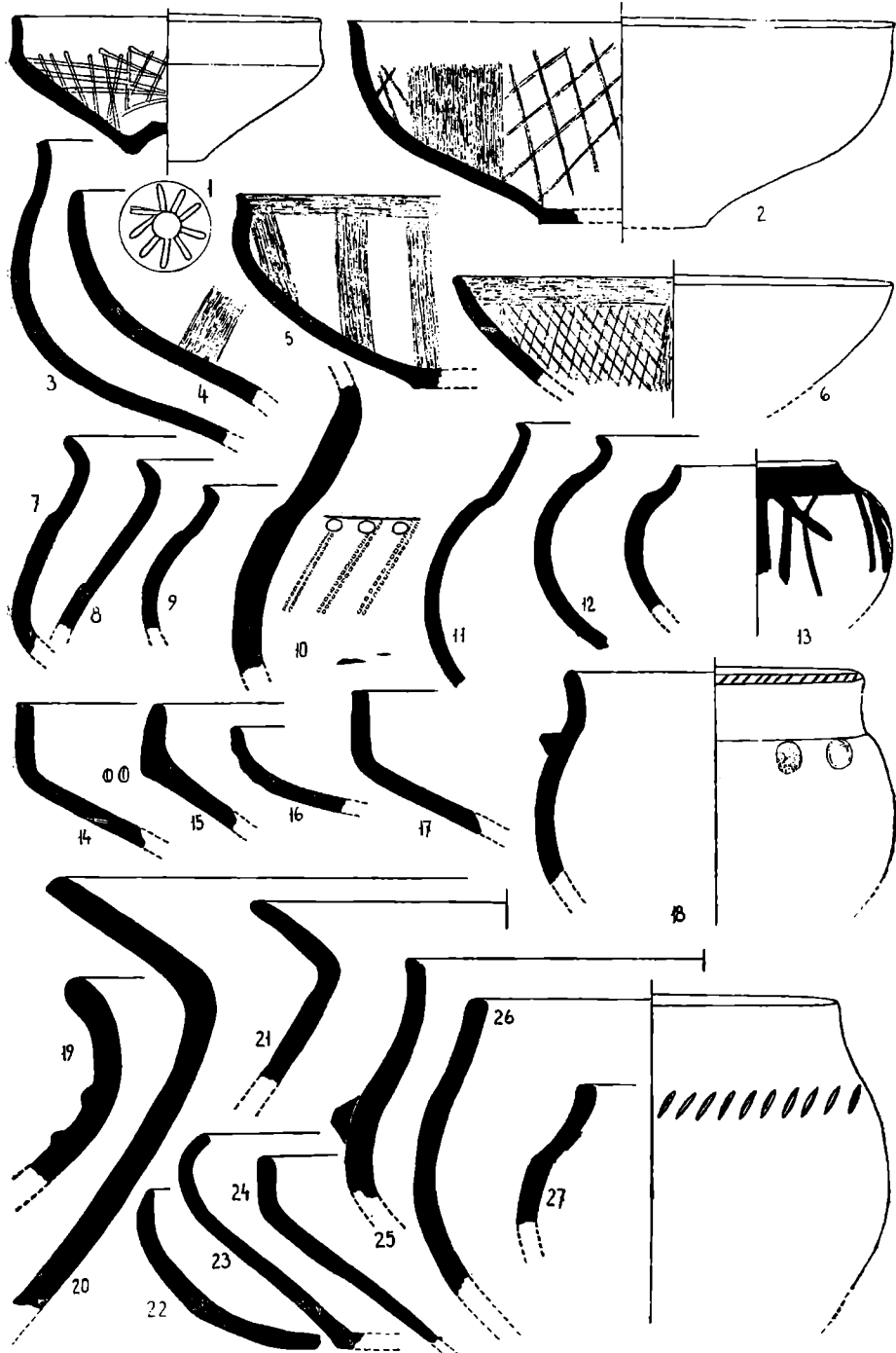
 čačka jilu (spraše)

 vypolení slěny

(Obr. 6. Bulhary (okr. Břeclav). Profily halštatských sídelních objektů č. 3, 5, 6, 7. (Kresba A. Sik.)

Jako je tomu běžně v nižších polohách, jsou i v Bulharech nejhojněji zastoupeny uhlíky dubu (59%), jevící velkou variabilitu ve své struktuře. Ve studovaném materiálu se vyskytovaly struktury více nebo méně blízké oběma našim dubům, nejhojněji u nás zastoupeným, dubu letnímu (*Quercus robur* L.) a zimnímu [*Q. petraea* (Mattusch.) Liebl.]. Musíme proto předpokládat výskyt obou druhů. Jihové uhlíky byly roztroušeny ve všech vrzorech objektu č. 5. Jednotlivé zlomky byly ve své struktuře poměrně málo odlišné, shodovaly se se strukturou dřeva jilmu habrolistého (*Ulmus carpiniifolia* Gled.) a vazu (*U. laevis* Pall.). Jejich anatomické rozlišení je málo jednoznačné a proto předpokládám výskyt obou druhů. Uhlíky javorového dřeva pocházely vesměs z babyky, jen v objektu č. 6 jsem našel 2 zlomky shodující se hlavně ve stavbě dřevných paprsků s uhlíky paklenu, které jsem zjistil též v těšetickém halštatu.¹ Dřevné paprsky byly význačně málovrstevné (1-, 2-vrstevné, místy 3-vrstevné), tracheje s četnými dvojtečkami a spirálou.

¹ E. Opravil, Vegetační poměry Znojemska v době halštatské. ČMMB XLVI (1961).

Obr. 7. Bulhary (okr. Břeclav). Výběr mladohalštatské keramiky z objektu č. 5. (Kresba Podborský--Havelka.)

	Halštát					Doba slovan- ská
	Objekt č.			Cel- kem	%	
	3	5	6			
Dub (<i>Quercus</i> sp.)	28	188	33	249	59,0	6
Jasan (<i>Fraxinus excelsior</i> L.)	8	68	---	76	18,0	---
Jilm (<i>Ulmus laevis</i> et <i>carpinifolia</i>)	---	15	---	15	3,5	---
Líska (<i>Corylus avellana</i> L.)	4	15	---	19	4,5	---
Babyka (<i>Acer campestre</i> L.)	---	19	1	20	4,7	---
Vrba a topol (<i>Salix</i> et <i>Populus</i>)	4	15	1	20	4,7	---
Slivoň (<i>Prunus</i> sp.)	---	3	---	3	0,7	---
Habr (<i>Carpinus betulus</i> L.)	3	6	---	9	2,1	---
Hloh (<i>Crataegus</i> cf. <i>oxyacantha</i>)	---	1	---	1	0,2	---
Olše (<i>Alnus</i> sp.)	---	1	---	1	0,2	---
Bříza (<i>Betula</i> sp.)	---	3	---	3	0,7	---
Střemcha (<i>Padus racemosa</i> /Lam./ C. K. Schn.)	2	---	---	2	0,4	---
Brslen (<i>Euonymus</i> sp.)	---	---	1	1	0,2	---
Javor tatarský (<i>Acer tataricum</i> L.)	---	---	2	2	0,4	---
Růže (<i>Rosa</i> sp.)	---	---	1	1	0,2	---
Vrba? (<i>Salix</i> ?)	---	---	---	---	---	1

Zhodnocení. Botanické nálezy učiněné v Bulharech stojí co do počtu za nálezy učiněnými v těšutickém halštátu. Studovaný materiál má ale velký význam proto, že pochází z oblasti lužních lesů řeky Dyje, jednotvárně nížiny přerušované jen nevysokými písčitými pahorky, oproti geologicky rozmanitému území okolí Těšetic, s různými expozicemi. Z analýzy uhlíků z Bulhar vyplývá, že se tam v halštátu rozkládaly lužní lesy s převládajícím dubem. Jeho průvodci byly jasaný a jilmý, topoly a vrby; střemcha a olše byly v blízkém okolí asi méně hojné. K nejzajímavějším nálezům patří 2 zlomky uhlíků, pocházející ze dřeva javoru tatarského, roztroušeného v podrostu těchto lesů. Na výskyt tohoto panonského prvku v předhistorickém období na jižní Moravě upozorňuje V. Nečesaný² a autor.³

Dřeviny otevřených ploch a sušších poloh, tak hojné ve znojenském halštátu, zaujímají v halštátu Bulhar jen neveliké procento. Z nálezů v Bulharech proto usuzují na větší rozsah souvislých lužních lesů, prosvětlených málo v blízkosti sídlišť. Důkladnější poznání rozsahu a vzhledu těchto lesů umožní intenzivnější archeologický průzkum studované oblasti, halštátských i bronzových sídlišť.

Z nálezu javoru tatarského vyplývá, že lužní lesy na jižní Moravě nebyly v halštátu ještě druhově ustáleny. Celkovým druhovým složením se sice od dnešních lesů (neovlivněných kulturou) nelišily, ale výskyt javoru tatarského, jeho dozrívání, nám naznačuje, že v teplejších holocénních obdobích byly tyto lesy druhově bohatší. Na základě analýz uhlíků z doby bronzové a halštátské na Kroměřížsku zjistil autor,⁴ že lužní lesy na středním toku řeky Moravy byly v té době již stabilisovány, nelišily se od dnešních porostů. Na jižní Moravě však dochází k jejich druhovému ustálení teprve během halštátu.

Studovaný materiál pocházel převážně z halštátu, jen v objektu č. 3 byla nalezena vrstva ze slovanského období — 6 zlomků uhlíků dubových a 1 vrbový?. Halštátské uhlíky pocházely jednak z výhrabu pece, jednak byly rozptýleny ve výplni objektů. V druhovém složení použitého dřeva nebylo velkých rozdílů mezi uhlíky z výhrabu a ostatními.

Závěr. Byla provedena analýza uhlíků ze tří halštátských objektů. Z analýzy vyplývá, že v halštátu se lužní lesy Podyjí lišily od dnešních jen přítomností javoru tatarského. Převládající dřevinou byl dub, který s jasaný, jilmý, vrbamí a topoly vytvářel rozsáhlé

² V. Nečesaný, Příspěvek k rozšíření druhů *Castanea sativa* Mill. a *Acer tataricum* L. ve středoevropském postglaciálu, ČMMB XXXVI (1953).

³ E. Opravil, op. cit.

⁴ E. Opravil, Kroměřížské lesy na počátku historie, Věst. musea v Kroměříži č. 7 (1960).

uzavřené porosty typu *Quercetalia roboris*. Celkem se v materiálu z halštatu Bulhar vyskytlo 15 druhů a rodů dřevin.

E. Opravil

Справка о предохранительном исследовании селища горакской культуры около деревни Булгар. Кафедра преистории университета имени Яна Евангелиста Пуркyně в Брно в 1960 году при исследовании с целью предохранить находки селища найдла 7 объектов, из которых объектам номер 3, 5, 6, и 7 относятся к гальштатской эпохе (рис. 5 и 6). Большинство найденного материала (рис. 7) относится к средней степени горакской культуры. Удалось обнаружить и старогальштатский горизонт с керамикой велатичко-подольского типа и полумесяцки из младшей славянской эпохи.

Анализом деревянных углячков удалось доказать, что состав луговых лесов ширжего течения реки Дня отличается от современного состава присутствием татарского клена. В гальштатскую эпоху преобладал дуб вместе с ясенями, ивами, тополями. Всего определено 15 видов древесных пород (см. таблицу).

Bericht über die Rettungsgrabung auf der Siedlung der Horákovcer-Kultur bei Bulhary. Durch die Rettungsgrabung des Lehrstuhles für Prähistorie der J.-E.-Purkyně-Universität in Brno wurden im Jahre 1960 sieben Objekten bloßgelegt, von welchen die Objekte Nr. 3, 5, 6 und 7 der Hallstattzeit zugehören (Abb. 5 u. 6). Das Übergewicht des Fundmaterials (Abb. 7) konnte man der Mitt- Stufe der Horákovcer-Kultur (Ha C₂ - Ha D₁) zuweisen. Es gelang noch sowohl eine allhallstattische Schicht mit Gefäßen des Typus von Velatice--Podoli als auch ein Siedlungsobjekt aus der jüngeren slawischen Burgwallzeit zu entdecken.

Die Analyse der verkohlten Holzresten hat erwiesen, daß sich die Zusammensetzung der Auwälder am unteren Stromlauf des Flusses Dyje nur durch die Anwesenheit von Ahorn *Acer laticornu* L. von der heutigen unterscheidet. Zur Hallstattzeit wurde die vorherrschende Eiche vor allem durch Eschen, Ulmen, Weiden und Pappeln begleitet. Insgesamt hat man 15 Holzarten bestimmt (siehe Tafel).

Halštatský kostrový hrob z Žerotíc (okr. Znojmo)

V srpnu roku 1958 objevili R. M. Pernička a St. Ševčík, pracovníci katedry prehistorie filosofické fakulty UJEP, při průzkumu okolí obce Prosiměřice porušený kostrový halštatský hrob v malém písečniku v Žerotičích na Znojmsku.

Odb. asistent PhDr. R. M. Pernička mi předal nálezový materiál i s dokumentací ke zpracování, za což mu zde vyslovuji srdečný dík.

Lokalita leží severovýchodně těsně za vsí, u sýpky, na kopečku nad zříceninou žerotické tvrze, po pravé straně silnice Žerotice—Zeletice (obr. 8). Na mírně k jihu se svažujícím terénu zde založili pískovnu pro místní účely a při těžbě písku prý se zde zničilo několik hrobů. Náhodně nález odtud zachránil ředitel Jihomoravského musea ve Znojmě A. Hudec. V současné době je dno pískoviště použito jako školní hřiště.

Zbytky kostrového hrobu byly zachyceny v profilu písečniku, v hloubce 40—50 cm od povrchu. Větší část kostry byla již zničena, odkrytím zbývající části hrobové jámy však bylo možno situaci pohřbu veelku rekonstruovat. Hrobová jáma měla téměř pravidelný obdélníkový tvar se zaoblenými rohy (2×1,50—1,60 m). Byla orientována delší osou téměř pravidelně ve směru V—Z (obr. 8). Podobnou orientaci asi měla i kostra, jejíž poškozená horní partie s lebkou byla ve východní části hrobové jámy zachycena. Nádobý rozložené po pravé straně kostry (viz obr.) tvoří podstatu inventáře hrobu (č. 1—8). Jinak se v hrobě našlo rohové škrabadélko (č. 9), atypický rohový úštěp (č. 10), zlomek bronzového drátu (č. 11) a kančí kel.

Popis nálezů

1. Velká amforovitá zásobnice s mírně podlomenou výdutí a nožkovitým dnem. Povrch uvnitř hnědý, vně tuhovaný; tuhovaná je i plocha vnitřní části okraje. Zlábková výzdoba je soustředěna na hrdlo a horní část výdutě; v 57; šo 33; šv 59; šd 14; obr. 9:1; inv. č. 29 126.

2. Menší amforovitá zásobnice, tvarem, provedením i výzdobou velmi podobná č. 1; v 30; šo 18,5; šv 33; šd 11; obr. 9:2; inv. č. 29 126a.

3. Vyšší osudí široké výdutě a rovného dna s nižším hrdlem a rozevřeným okrajem. Tmavě hnědý vyhlazený povrch má na horní straně výdutě 6 skupin po čtyřech šikmých zlábkách; v 15,5; šo 15,5; šv 25,6; šd 10,6; obr. 9:3; inv. č. 29 124.

4. Hrubší miska s prolnutým hrdlem a mírně vklopeným dnem. Povrch je původně oboustranně tuhou vyleštěný, uvnitř je tuhovaná čtyřcípá hvězdice s vleštovanou výzdobou mezípolí; v 8,5; šo 21,5; šd 8,7; obr. 9:4; inv. č. 29 125.